

OBSAH

<i>Vlasta Šikulová – Milan Zápotocký, Raně eneolitický měděný pektorál z vrchu Kotouče u Štramberka – Ein frühäneolithisches Kupferpektorale vom Berg Kotouč bei Štramberk</i>	395–428
<i>Jan Klápště – Jan Muk – Josef Bubeník, Klášter minoritů v Mostě – Das Minoritenkloster in Most (Brüx)</i>	429–468
<i>Viktor Černý – Petra Stránská, Populační specifika pohlavního dimorfismu antropometrických znaků a určení pohlaví u koster z kláštera minoritů v Mostě – Population particularities of sexual dimorphism of anthropometric traits and sex determination in skeletons from the Most Minorite monastery</i>	469–479
MATERIALIA	
<i>Roman Křivánek, Geofyzikální průzkum hradišť Přerovská hůra a Zámka ohrožených stavebním záměrem – Geophysical survey of the Přerovská Hůra and Zámka hillforts (Central Bohemia) threatened by future building activity</i>	480–491
<i>Peter Baxa – Jiří Hošek – Estelle Ottenwelter – Jiří Děd, Restaurátorsko-konzervátorský průzkum vybraných nálezů z lokality Kopčany – Conservation-restoration research of selected finds from Kopčany, Western Slovakia</i>	492–513
<i>Jan Srovnal – Jiří Košta – Jiří Hošek – Jiří Děd, K původu „zvonu“ z Libice – A contribution towards the origin of the “bell” from Libice</i>	514–522
DISKUSE	
<i>Jan Kysela, K imitacím (?) středomořské keramiky ze středočeských oppid – Notes on imitations (?) of Mediterranean vessels from the Central Bohemian oppida</i>	523–534
<i>Ladislav Varadzin, K vývoji hradišť v jádru Čech se zřetelem k přemyslovské doméně (příspěvek do diskuse) – On the development of strongholds in the heart of Bohemia in regard to the Přemyslid domain</i>	535–554

NOVÉ PUBLIKACE

- Martin Bartelheim*, Luboš Jiráň ed.: *Archeologie pravěkých Čech 5. Doba bronzová* (Praha 2008) 555–557
- Jan Kypta*, Manfred Gläser Hg.: *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanse-
raum VI: Luxus und Lifestyl* (Lübeck 2008) 558–561
- Slavomil Vencl*, Ondřej Felcman ed.: *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku
(do roku 1526)* (Praha 2009) 561–564
- Jan Kypta*, A. Baeriswyl – G. Descœudres – M. Stercken – D. Wild Hrg.: *Die mittel-
alterliche Stadt erforschen – Archäologie und Geschichte im Dialog. Beiträge der
Tagung «Geschichte und Archäologie: Disziplinäre Interferenzen» vom 7. bis 9. Februar
2008 in Zürich* (Basel 2009) 564–565
- Petra Stránská*, Vicki Cassman – Nancy Odegaard – Joseph Powell eds.: *Human
Remains. Guide for Museum and Academic Institutions* (AltaMira Press 2007) 565–566
- Jan Kypta*, Lukas Clemens – Sigrid Schmitt Hrg.: *Zur Sozial- und Kulturgeschichte
der mittelalterlichen Burg. Archäologie und Geschichte* (Trier 2009) 566–567
- Jarmila Valentová*, Jana Čížmářová: *Keltská pohřebiště z Holubic a Křenovic – Keltische
Gräberfelder in Holubice und Křenovice* (Brno 2009) 567–568
- kv*, Philip G. Chase – André Debénath – Harold L. Dibble – Shannon P. McPherron:
*The Cave of Fontéchevade. Recent Excavations and Their Paleoanthropological Impli-
cations* (New York 2009) 568–570
- Miroslav Popelka*, Lubomír Košnar: *Německo-český a česko-německý archeologický
slovník. Deutsch-Tschechisch und Tschechisch-Deutsch Archäologisches Wörterbuch*
(Praha 2010) 570
- Markéta Končelová*, Janusz Krzysztof Kozłowski – Marek Nowak eds.: *Mesolithic/Ne-
olithic Interactions in the Balkans and in the Middle Danube Basin* (Oxford 2007) 570–572
- L. Košnar*, Friedrich Laux: *Die Urnenfriedhöfe von Drögnendorf, Gem. Betzendorf,
und Amelinghausen-Sottorf im Landkreis Lüneburg* (Oldenburg 2005) 572–574
- kv*, Petr Neruda – Zdeňka Nerudová eds.: *Moravský Krumlov IV – vícevrstevná lokalita
ze středního a počátku mladého paleolitu na Moravě – Moravský Krumlov IV – Multi-
layer Middle and Early Upper Palaeolithic Site in Moravia* (Brno 2009) 574–576
- kv*, Martin Oliva ed. a kol.: *Sídliště mamutího lidu u Milovic pod Pálavou. Otázka
struktur s mamutími kostmi – Milovice: Site of the mammoth people below the Pavlov
Hills. The question of mammoth bone structures* (Brno 2009) 576–579
- Jan Kypta*, Dalibor Prix ed.: *Kostel sv. Benedikta v Krnově-Kostelci* (Ostrava 2009) 579–580
- Ivo Štefan*, Rudolf Procházka: *Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku
v raném středověku* (Brno 2009) 580–581
- kv*, V. E. Ščelinskij: *Paleolit Černomorského pobřeží Severo-zapadního Kavkaza
(pamjatniki otkrytogo typu)* (Sankt-Petěrburg 2007) 581–583
- ps*, Petr Šída ed.: *The Gravettian of Bohemia. Dolnověstonické studie 17* (Brno 2009) 583–584
- Jan Kypta*, Pavel Vařeka a kol.: *Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Rokycan-
sku II* (Plzeň 2008) 584

Raně eneolitický měděný pektorál z vrchu Kotouče u Štramberka

Ein frühäneolithisches Kupferpektorale vom Berg Kotouč bei Štramberk

Vlasta Šikulová – Milan Zápotocký

Práce se zabývá rozбором eneolitických artefaktů z vrchu Kotouče u Štramberka. Neo- a eneolitické nálezy odtud spadají do šesti časových horizontů, z nichž nejvýrazněji je doložen 2. (mladší stupeň MMK) a 3. horizont (epilengyel/jordanovská kultura) – ten zejména depoty a ojedinělými nálezy měděných artefaktů. Dále je věnována pozornost lunicovému pektorálu, artefaktu zhotovenému z arzénové mědi, nejspíše z produkce severozápadokarpatské metalurgické oblasti. Surovina pektorálu je shodná jako u křížové sekery typu Nógrádmárcal z těžé sbírky, což svědčí pro jeho datování do epilengyelského horizontu. Jde o nejstarší dosud známý exemplář těchto náprsních ozdob a zároveň o formu doplňující garnituru raně eneolitických prestižních předmětů. Přítomnost dvou unikátních kovových artefaktů na Kotouči – měděného pektorálu a stříbrné puklice, jež je nejstarším stříbrným výrobkem na sever od Alp – je dokladem významu této výšinné lokality v komunikačním prostoru Moravské brány.

Štramberk – Kotouč – raný eneolit – měď – depoty – pektorály

An Early Eneolithic copper pectoral ornament from Kotouč Hill near the town of Štramberk. The paper concerns an analysis of Eneolithic artefacts from Kotouč Hill near the town of Štramberk. Neolithic and Eneolithic finds from this site fall into six time horizons, the most distinctly documented of which are the 2nd (later phase of Moravian Painted Ware culture) and 3rd horizon (Epilengyel/Jordanów culture) – the latter in particular by deposits and rare finds of copper artefacts. The work likewise addresses a crescent-shaped pectoral ornament, an artefact crafted from arsenical copper, probably in the northwestern Carpathian metallurgical area. The pectoral ornament is made from material identical to the Nógrádmárcal-type cruciform axe from the same collection, which is evidence in favour a dating to the Epilengyel horizon. This is the oldest known specimen of this breast ornamentation and a prestigious Early Eneolithic accessory item. The presence of two unique metal artefacts at Kotouč – the copper pectoral ornament and a silver disc with three bosses, which is the oldest silver artefact north of the Alps – is evidence of the significance of this upland site in the routes of the Moravian Gate pass.

Štramberk – Kotouč – Early Eneolithic period – copper – deposits – pectoral ornaments

VLASTA ŠIKULOVÁ, Těšínská 12, CZ-746 01 Opava

MILAN ZÁPOTOCKÝ, Archeologický ústav AV ČR, Letenská 4, CZ-118 01 Praha 1; zapotocky@arup.cas.cz

Klášter minoritů v Mostě

Das Minoritenkloster in Most (Brüx)

Jan Klápště – Jan Muk – Josef Bubeník

Archeologický a stavebně historický výzkum minoritského areálu v Mostě probíhal v letech 1971–1976 v souvislosti s likvidací významného historického města. Výzkum se soustředil na poznání vývoje kostela a klauzury mosteckých minoritů ve 13.–14. stol. a na objasnění pozice jejich konventu uvnitř městského organismu. Konvent stával takřka uprostřed města, k důležitým tématům proto patřilo archeologické svědectví o počáteční urbanizaci dané části městského jádra.

středověk – Čechy – Most – minoritský konvent – urbanizace

The Minorite Monastery in Most. *An archaeological and building history study of the Minorite grounds in Most took place in 1971–1976 due to the liquidation of the notable historic town. The study focussed on learning about the development of the church and the reclusion of the Most Minorites in the 13th–14th centuries, and on unravelling the position of their convent within the town organism. The convent stood approximately in the town centre; archaeological testaments on the beginnings of urbanisation in the given town centre are therefore of utmost importance.*

Middle Ages – Bohemia – Most – Minorite convent – urbanisation

JOSEF BUBENÍK, Renoirova 619, CZ-152 00 Praha 5

JAN KLÁPŠTĚ, Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK, Celetná 20, CZ-116 36 Praha 1

klapste@arup.cas.cz

Populační specifika pohlavního dimorfismu antropometrických znaků a určení pohlaví u koster z kláštera minoritů v Mostě

Viktor Černý – Petra Stránská

Iterativní postup určení pohlaví koster byl aplikován na souboru koster z minoritského kláštera v Mostě z pozdního středověku. Sestává z primárního určení pohlaví podle pánve a sekundární diagnózy extrapelvických znaků s výpočtem pravděpodobností, s jakými je kostra přiřaditelná k primárně určené (referenční) skupině mužů či naopak žen. Pomocí této metody jsme řešili otázku, zda byly v prostorách kláštera v Mostě pohřbeny i ženy. V souboru jsme detekovali podobné zastoupení koster obou pohlaví.

minorité – pozdní středověk – fyzická antropologie – určení pohlaví – iterativní postup

Population particularities of sexual dimorphism of anthropometric traits and sex determination in skeletons from the Most Minorite monastery. An iterative approach in sex determination was applied on the collection of human remains from the Late Medieval Most Minorite monastery. It consists of a primary diagnosis based on pelvic-bone and a secondary diagnosis based on extra-pelvic measurements with a calculation of posterior probabilities with which each skeleton is attributed to the reference (primary diagnosed) sample. By means of this strategy we have solved the question whether also females were buried in the Minorite monastery. We are able to unanimously state that the collection of human bones contains a similar proportion of male and female remains.

Minorites – Late Middle Age – physical anthropology – sex determination – iterative approach

VIKTOR ČERNÝ, Archeologický ústav AV ČR, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; cerny@arup.cas.cz
PETRA STRÁNSKÁ, Archeologický ústav AV ČR, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; stranska@arup.cas.cz

Geofyzikální průzkum hradišť Přerovská hůra a Zámka ohrožených stavebním záměrem

Roman Křivánek

Současné metody nedestruktivní archeologie nabízejí několik možností průzkumů celých archeologických lokalit. Jednou z perspektivních oblastí využití geofyzikálních metod je systematický průzkum hradišť. Dva zvolené příklady aplikace představují dva způsoby efektivního využití především magnetometrické metody průzkumu před plánovanou stavební činností. Část vnitřního terénu a opevnění pravěkého a raně středověkého hradiště Přerovská hůra je v současné době ohrožena výstavbou vodojemu. Proto lokalita byla sledována výběrovým geofyzikálním měřením zaměřeným výhradně na místa předpokládaných opevnění. Část opevnění pravěkého a raně středověkého hradiště Zámka je ohrožena výstavbou dálničního obchvatu kolem Prahy. Tato lokalita byla geofyzikálními metodami zkoumána celoplošně. Výsledky průzkumů přispěly k prokázání dosud neznámých systémů opevnění hradišť.

geofyzikální průzkum – hradiště – opevnění – Přerovská hůra – Zámka

Geophysical survey of the Přerovská Hůra and Zámka hillforts (Central Bohemia) threatened by future building activity. *The present non-destructive methods of archaeology offer more possibilities for surveys of archaeological sites. The systematic survey of hillforts is one from the most promising areas for the use of geophysical methods. Two chosen application examples represent two different ways (survey of full area or chosen areas of the expected fortification) of the efficient use of the mainly magnetometric method before planned building activity in areas of archaeological sites. Part of the inner area and fortifications of the Přerovská Hůra prehistoric and early medieval hillfort is endangered by the construction of a water reservoir (the site was surveyed by full area geophysical prospection). Previously unknown outer fortifications of the Zámka prehistoric and early medieval hillfort are endangered by the construction of the bypass around Prague. New results from surveys before the beginning of earthwork helped document systems of hillfort fortifications that were unknown.*

geophysical survey – hillfort – fortification – Přerovská Hůra – Zámka

Restaurátorsko-konzervátorský průzkum vybraných nálezů z lokality Kopčany

Peter Baxa – Jiří Hošek – Estelle Ottenwelter – Jiří Děd

Lokalita Kopčany byla v období 9. až 10. stol. pravděpodobně hlavním sídelním areálem ve slovenské části nivy řeky Moravy v širším zázemí hradiště Valy u Mikulčic. V blízkosti tamního kostela byli někdy ve 2. pol. 9. a v 1. pol. 10. stol. pohřbíváni příslušníci místní společenské elity. Část výbavy z těchto hrobů byla podrobena průzkumu zaměřenému na techniku a kvalitu řemeslného zpracování a na jakost užitých materiálů. Cílem bylo získat informace, které by napomáhaly ověřit vztah kopčanské nobility k centru mikulčické aglomerace. Bylo zjištěno, že sledované předměty (3 nože, sekera, 4 ostruhy a 4 šperky) mají kvalitu porovnatelnou s obdobnými nálezy z Mikulčic. Koresponduje to s předpokladem, že pocházejí ze stejných zdrojů, kterých využívala elita sídlící na moravské straně mikulčicko-kopčanské aglomerace.

Kopčany – raný středověk – nože – ostruhy – šperk – archeometalurgie – restaurování

Conservation-restoration research of selected finds from Kopčany, Western Slovakia. In the 9th and 10th centuries located in Kopčany in the Slovak part of the Morava River basin was in all likelihood the main residential area in the hinterlands of the agglomeration near Mikulčice. Members of the local social elite were buried near the local church sometime in the second half of the 9th and first half of the 10th centuries. Several objects recovered from these graves were subjected to special research focused exclusively on the methods and quality of craftsmanship and the quality of materials. The goal was to obtain information that would help verify the relationship between the Kopčany nobility and the Mikulčice agglomeration. It was determined that the studied objects (3 knives, an axe, 4 spurs and 4 pieces of jewellery) are of a quality comparable to similar finds from Mikulčice which confirms the hypothesis that they come from the same sources used by the elite living on the Moravian side of the Mikulčice-Kopčany agglomeration.

Kopčany – Early Middle Ages – knives – spurs – jewellery – archaeometallurgy – restoration

PETER BAXA, Památkový úřad SR – KPÚ Bratislava, Leškova 17, SK-811 04 Bratislava; peter.baxa@gmail.com
JIŘÍ DĚD, Ústav kovových materiálů a korozního inženýrství, VŠCHT v Praze, Technická 5, CZ-166 28 Praha 6;
jiri.ded@vscht.cz

JIŘÍ HOŠEK, Archeologický ústav AV ČR Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha 1; hosek@arup.cas.cz
ESTELLE OTTENWELTER, Archeologický ústav AV ČR Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha 1
ottenwelter@arup.cas.cz

K původu „zvonu“ z Libice

Jan Srovnal – Jiří Košta – Jiří Hošek – Jiří Děd

Studie shrnuje poznatky z revizního průzkumu zlomku kovového předmětu z akropole hradiště v Libici nad Cidlinou, interpretovaného doposud jako fragment raně středověkého zvonu. Na základě morfologického a typologického rozboru, metalografické analýzy, chemických expertíz i zhodnocení výpovědní schopnosti archeologického kontextu autoři vylučují takovou interpretaci a dokazují, že se jedná o zlomek okraje hmoždíře či jiného litinového odlitku z dob průmyslové revoluce nebo i mladší.

Čechy – raný středověk – zvon – archeometalurgie – Libice nad Cidlinou

***A contribution towards the origin of the “bell” from Libice.** The study summarizes information from the review of the fragment of a metal object from the acropolis of the fortified settlement in Libice nad Cidlinou from the collections of the National Museum in Prague interpreted heretofore as a fragment of an early medieval bell. On the basis of morphological and typological analyses, metallographic examination, chemical expertise and an evaluation of the testimonial capability of the archaeological context, the authors rule out the original interpretation and demonstrate that the object is a fragment of the rim of a mortar or other cast-iron product from the period of the Industrial Revolution or even later.*

Bohemia – Early Middle Ages – bell – archeometallurgy – Libice nad Cidlinou

Jiří DĚD, Ústav kovových materiálů a korozního inženýrství, VŠCHT v Praze, Technická 5, CZ-166 28 Praha 6; jiri.ded@vscht.cz

Jiří HOŠEK, Archeologický ústav AV ČR Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha 1; hosek@arup.cas.cz

JIŘÍ KOŠTA, Národní muzeum, Václavské nám. 68, CZ-115 79 Praha 1; jiri.kosta@seznam.cz

JAN SROVNAL, Národní muzeum, Václavské nám. 68, CZ-115 79 Praha 1; jan_srovnal@nm.cz

K imitacím (?) středomořské keramiky ze středočeských oppid

Jan Kysela

Článek zkoumá předpoklady hypotézy, podle níž několik keramických fragmentů ze středočeských oppid imituje tvary středomořské keramiky. Dosud aktuální názor na problematiku je sledován sporným z důvodu chronologických či formálních nesrovnalostí a je poukázáno na meze úvah o formální imitaci. Namísto nich je u většiny fragmentů středomořský vliv sledován nanejvýš ve funkční inspiraci. V případě jednoho fragmentu by o imitaci bylo možno uvažovat jen v případě jeho datace do raně laténského období.

doba laténská – Čechy – Itálie – keramika – imitace – oppida

Notes on imitations (?) of Mediterranean vessels from the Central Bohemian oppida. The article reconsiders the premises of a hypothesis according to which several pottery sherds found in the late La Tène oppida in central Bohemia imitate Mediterranean ceramic forms. The idea of the formal imitation of concrete vase types is questioned on the grounds of chronological and formal inconsistencies. Instead of a problematic theory of formal imitation, functional inspiration is proposed as a more appropriate mechanism to explain the reception of the Mediterranean influence. In one case, only change of the object's chronology (to the early La Tène period) could help it maintain its status of an imitation.

La Tène period – Bohemia – Italy – pottery – imitation – oppida

JAN KYSELA, Ústav pro klasickou archeologii FF UK, Celetná 20, CZ-116 42 Praha 1; jan.kysela@hotmail.com

K vývoji hradišť v jádru Čech se zřetelem k přemyslovské doméně (příspěvek do diskuse)

Ladislav Varadzin

Text pojednává o raně středověkých hradech v centrální části Čech, tedy na území spjatém s počátky Přemyslovců a se vznikem raného českého státu. Nejprve se zabývá datováním hradů, které je většinou odkázáno pouze na archeologické prameny, jejichž chronologie se v posledních letech poměrně výrazně upřesnila. Na základě přehledné bilance pak následuje stručný nástin vývoje hradů v průběhu 9. a 10. století. V závěru jsou poznatky konfrontovány s dosavadním pojetím tzv. přemyslovské domény.

raný středověk – Čechy – hradiště – počátky státu – Přemyslovci

***On the development of strongholds in the heart of Bohemia in regard to the Přemyslid domain.** The text addresses early medieval strongholds in the central part of Bohemia – the territory connected with the beginnings of the Přemyslid dynasty and the origin of the early Czech state. We first deal with the dating of strongholds, mostly on the basis of archaeological sources alone. The chronology of these buildings has been elaborated significantly in recent years. On the basis of a synoptic review a summary of the development of strongholds during the 9th and 10th centuries is then presented. The conclusion offers a comparison of this new information with existing concepts of the “Přemyslid domain,” which, in the author’s opinion, requires revision.*

Early Middle Ages – Bohemia – stronghold – beginnings of state – Přemyslids